

Розділ 2

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Міжнародне право. Господарське право, господарсько-процесуальне право

УДК 347.962.1

А.П. Заєць
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
доктор юридичних наук, професор,
Університет економіки та права «КРОК»
Д.І. Комаров
магістр,
Університет економіки та права «КРОК»

Узагальнений аналіз нормативно-правових засад формування охорони інтелектуальної власності в Україні: реалії і перспектива

У даному дослідженні викладено результати досліджень щодо визначення та обґрунтування ролі нормативно-правових засад формування охорони інтелектуальної власності в Україні, доведено, що на сьогоднішньому етапі розвитку, пріоритетним ресурсом є знання, котрі стають новою актуальною основою конкурентоспроможної діяльності економічних суб'єктів у сучасному глобальному господарстві.

***Ключові слова:** інформація, охорона інтелектуальної власності.*

А.П. Заець
член-корреспондент Национальной академии
правовых наук Украины,
доктор юридических наук, профессор,
Университет экономики и права «КРОК»

Д.И. Комаров
магистр,
Университет экономики и права «КРОК»

Обобщенный анализ нормативно- правовых основ формирования охраны интеллектуальной собственности в Украине: реалии и перспектива

В статье изложены результаты исследований по определению и обоснованию роли нормативно-правовых основ формирования охраны интеллектуальной собственности в Украине, доказано, что на современном этапе развития, приоритетным ресурсом являются знания, которые становятся новой актуальной основой конкурентоспособной деятельности экономических субъектов в современном глобальном хозяйстве.

Ключевые слова: информация, охрана интеллектуальной собственности.

A. Zayets
Corresponding member of National Academy
of legal Sciences of Ukraine,
doctor of legal Sciences, professor,
“KROK” University

D. Komarov
master,
“KROK” University

The generalized analysis of the legal framework for the formation of intellectual property protection in Ukraine: realities and prospects

The article presents the results of research on the definition and justification of the role of normative-legal foundations of intellectual property protection in Ukraine, it is proved that at the present stage of development, priority resource is knowledge, which becomes the new basis of competitive activities of economic actors in the modern global economy.

Keywords: information, protection of intellectual property.

Постановка проблеми

Головний недолік сучасної ситуації, що склалася у сфері охорони інтелектуальної

власності у нашій країні, можна характеризувати як відсутність розуміння повною мірою значення внеску об'єктів інтелекту-

альної власності у процес виробництва і реалізації конкурентоздатної продукції за умов ринкової економіки та, відповідно, необхідності їхньої правової охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Результативна стратегія розвитку нормативно-правової охорони інтелектуальної власності повинна опиратися на центральний сьогочасний ресурс – знання, іншими словами, на наслідок інтелектуального, духовного створення, а тому інтелектуальна власність стає актуальною підвалиною розвитку комплексу сьогоденних відносин власності. Дослідженням питання нормативно-правових засад охорони інтелектуальної власності в Україні приділяють увагу такі вітчизняні автори: Н.О. Кузнецова, О.Л. Кохановська, Ю.Л. Бошицький, М.Ю. Потоцький, П.М. Цибульов та ін.

Результати їхніх досліджень дають можливість отримати більш чітке уявлення про значення нормативно-правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Станом на сьгодні залишаються не достатньо визначеними цивільно-правові форми охорони права інтелектуальної власності, зокрема особисті немайнові та майнові права; склад об'єктів та суб'єктів права інтелектуальної власності за чинним законодавством України, які підлягають цивільно-правовій охороні; значення і роль інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності в соціально-економічному розвитку України. Потребує науково-теоретичного аналізу і система захисту права інтелектуальної власності за чинним законодавством України.

Формулювання цілей статті

Метою статті є обґрунтування провідної ролі нормативно-правових засад формування охорони інтелектуальної власності в Україні, а також виявлення шляхів її ефективного використання.

Основні результати дослідження нормативно-правових засад формування ох-

рони інтелектуальної власності в Україні мають бути орієнтованими на ті сучасні тенденції, що вже панують у розвинених європейських країнах світу: формування суспільства знань, економіки знань, інформатизація суспільства та його подальша інтелектуалізація.

Законодавство України у сфері інтелектуальної власності створювалося в умовах її незалежності, майже з нової сторінки. Воно повинно відповідати міжнародним договорам, базуватися на дворівневому підході в регулюванні відносин у сфері інтелектуальної діяльності, свобода здійснення якої гарантується Конституцією України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Недосконалість нормативно-правового забезпечення охорони інтелектуальної власності все ще є одним із чинників, який перешкоджає створенню в Україні ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності. Закони України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність із Цивільним кодексом України, що негативно впливає на захист прав інтелектуальної власності.

Так, Конституція України у ст. 54 гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової, технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Відповідно до ст. 41 Конституції кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1, ст. 41].

Разом із тим, оскільки Конституція України визначає лише загальні засади регулювання відносин у галузі інтелектуальної власності, важливе місце відводиться актам спеціального законодавства, що по-

діляються на кодифіковані акти та поточне законодавство.

Посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні пов'язане з приведенням законодавства України у відповідність із законодавством ЄС згідно із Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (1629-15), затвердженою Законом України від 18 березня 2004 року [2].

Так, в Україні існує низка проблемних питань щодо механізму правозастосування нормативних актів у сфері охорони інтелектуальної власності.

Загальні положення про право інтелектуальної власності та основні об'єкти цього права викладено у Книзі четвертій Цивільного кодексу України (статті 418–508) [5].

У главі 16 Господарського кодексу України передбачено норми про використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності (статті 154–162) [8].

Як слушно зазначає П.М. Цибульов, правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються окремими положеннями Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Поряд із цим в Україні діє низка спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. Це закони України: «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про племінну справу у тваринництві», «Про захист від недобросовісної конкуренції». Крім того, окремі норми, що стосуються права інтелектуальної власності, містяться в багатьох інших законах України.

У випадку, коли необхідно врегулювати спори щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності між фізичними або юридичними особами України та іноземних держав, верховенство перед національними

законами мають міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, до яких приєдналася Україна [14, с. 16-17].

Значну за обсягом групу правових актів у сфері регулювання відносин інтелектуальної власності складають так звані «підзаконні» нормативно-правові акти. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27 грудня 2001 року, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)» від 10 серпня 1994 року (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1997 року) та ін.

Оскільки нормативних актів такого роду дуже багато, важливе значення при регулюванні відносин інтелектуальної власності мають також міжнародні угоди. Зокрема це конвенції, до яких приєдналася Україна (наприклад, Стокгольмська конвенція «Про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності» від 14 червня 1967 року), двох- та багатосторонні міжнародні договори у цій галузі за участю України (наприклад, Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав від 24 вересня 1993 року, ратифікована Законом від 27 січня 1995 року, Угода про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності від 6 березня 1998 року, ратифікована Законом від 21 вересня 2000 року).

Не є джерелом правового регулювання відносин інтелектуальної власності в Україні судовий прецедент.

Разом із тим, слід зазначити, що питання визначення місця та ролі судової практики в регулюванні договірних відносин набуває нового змісту в сучасних умовах та все частіше наголошується на тому, що застосування прецеденту в правовій діяльності нашої країни є нагальною потребою, для реалізації якої створені як правові, так і політичні передумови. Причиною цього є велика кількість прогалин у законодавстві, а також наявність у законодавстві форму-

лювань, що дають підстави по-різному тлумачити їхній зміст. Практичне значення при здійсненні захисту прав інтелектуальної власності мають: Оглядові листи Вищого господарського суду: «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності» від 27 червня 2008 року, «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти промислової власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» від 15 липня 2010 року, «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» від 30 червня 2009 року, Постанова Верховного Суду «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 року, Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 19.11.2013 № 01-06/1658/2013 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності»,

Рекомендації Вищого господарського суду «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 29 березня 2005 року та ін.

Однак положення окремих нормативно-правових актів в деяких питаннях дублюють один одного, а в інших не узгоджуються між собою.

Критика в бік українського законодавства в даній сфері спричинена певними розбіжностями між національним законодавством щодо інтелектуальної власності та міжнародних норм чи актів ЄС.

Не можна розглядати законодавство як стабільний елемент у силу динамічного розвитку суспільних відносин та їхнього правового регулювання, через що і відбувається періодичне оновлення нормативного базису.

Слід погодитися з думкою Потоцького М.Ю. того про те, що законодавча тенденція до посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності в умовах економічно нестабільного рівня життя населення може призвести до криміналізації цієї сфери [15, с. 124].

Так, Україна веде міжнародну співпрацю у сфері охорони інтелектуальної власності як із міжнародними, так і регіональними інституціями. Зокрема, триває плідна співпраця з ВОІВ, що знаходить відображення і в участі у роботі керівних органів, комітетів, робочих груп вказаної організації, і в участі у союзах та договорах, які нею адмініструються (наприклад, Паризька конвенція з охорони промислової власності, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, Договір про патентну кооперацію та ін.).

Крім того, налагодженою є двостороння міжурядова співпраця у сфері інтелектуальної власності України з окремими державами, а також неурядовими організаціями (наприклад, із Міжнародною організацією з охорони промислової власності, Міжнародною федерацією патентних повірених тощо).

Приєднання до міжнародних договорів та міждержавних угод щодо охорони інтелектуальної власності дає змогу забезпечити повноцінне функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності на рівні розвинутих країн. Внаслідок приєднання до таких договорів та угод Україна стає активним і повноцінним учасником системи міжнародного співтовариства, що ґрунтується на таких угодах.

Участь України в деяких договорах та угодах (наприклад, у Договорі про патентну кооперацію, Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколі до неї) забезпечує спрощення процедури отримання правової охорони відповідних результатів інтелектуальної діяльності в іноземних державах шляхом подання однієї заявки на одній мові, користуючись, у разі потреби, послугами одного патент-

ного повіреного, замість здійснення цієї процедури для кожної країни окремо.

Повністю погоджуємося з наступною думкою Ю.Л. Бошицького: незважаючи на те, що в Україні існує система охорони прав інтелектуальної власності, яка відповідає міжнародним стандартам, необхідно вирішувати на законодавчому рівні питання наближення до законодавства Євросоюзу в сфері охорони промислової власності, а саме: попередження порушень прав винахідників непрямого використання винаходів, ліцензування, перехресного ліцензування, запровадження податкових пільг не тільки для винахідників, а й підприємців, що будуть використовувати винахід.

Удосконалення правотворення у сфері інтелектуальної власності повинно відбуватися комплексно й послідовно, спираючись на відповідну спеціальну національну програму, яка підпорядкована не швидкоплинним інтересам тих або інших політичних та комерційних сил, а інтересам усього суспільства.

Оптимізація правотворення у сфері інтелектуальної власності в Україні ефективно сприятиме розвитку наукового та інтелектуального потенціалу української нації, здійсненню економічного прориву в умовах світової економічної кризи, виходу до сфери виробництва високих інноваційних технологій та входження до числа економічно розвинутих держав. Удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності, усунення певних прогалин у праві сприятиме запобіганню правопорушенням в цілому, зміцнить економічну сферу впливу при міжнародному співробітництві, надасть можливість нашій країні впевненіше розвиватися у галузі інноваційної діяльності. [16, с. 213-18].

Н. Кузнєцова та О. Кохановська стверджують, що «...цьому сприяє ряд факторів, у тому числі формування здатного для його втілення у життя законодавства та повноцінної судової практики, завдяки якій формуються узагальнені єдині підходи до вирішення спорів, пошук адекватних форм і способів захисту прав авторів, винахідників, розв'язок наукових досліджень та ін. ...» [17, с. 23].

Не ставлячи під сумнів важливість адаптації національного законодавства до норм міжнародного законодавства та законодавства ЄС, вважаємо за доцільне наголосити на тому, що, в першу чергу, необхідно узгодити національні законодавчі акти у цій сфері, усунути існуючі колізії та прогалини. Адже запровадження нових норм, навіть таких, які відповідають міжнародним стандартам, у несистематизоване, неузгоджене національне законодавство може створити ще більше колізій, що негативно позначиться на охороні прав інтелектуальної власності.

Висновки

Інтелектуальна власність стає найбільш важливим стратегічним ресурсом економічного розвитку України. Актуальність даної проблеми вимагає глибокого і всебічного дослідження даного складного соціально-економічного феномену, за допомогою інвестування державних матеріальних ресурсів та коштів на всебічному розвитку інтелектуальної діяльності.

Правова охорона у сфері інтелектуальної власності здійснюється шляхом встановлення законодавчих та інших нормативно-правових актів, які безпосередньо впливають на стан охорони та захисту суб'єктивних прав суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти права інтелектуальної власності.

Завданнями правової політики держави в зазначеній сфері визначено інституційну розбудову й посилення ефективності державного управління у сфері охорони інтелектуальної власності, яка включає в себе організаційно-правові, карні, виховні та інші заходи.

Отже, найважливішим завданням, що стоїть сьогодні перед Україною у сфері охорони інтелектуальної власності, є підвищення рівня формування цивілізованого ринку інтелектуальної власності, забезпечення належної охорони об'єктів інтелектуальної власності та досягнення належного рівня роботи механізмів імплементації європейського законодавства до національного законодавства України і їхньої гармонізації.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 30. – Ст. 141.
2. Конституція України від 28. 06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України від 05. 04. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 11-12. – Ст. 614.
5. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44. – Ст. 1308.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18. 03. 2004 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 40-42. – Ст. 419.
7. Податковий кодекс України від 02.12. 2010 р. // Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 13-14. – Ст. 357.
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18,19-20, № 21-22. – Ст. 144.
9. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №47. – Ст. 256.
10. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №41-42. – Ст. 529.
11. Закон України «Про Адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 27. – Ст. 61.
12. Закон України «Про Нотаріат» від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №39. – Ст. 103.
13. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №31-32. – Ст. 53.
14. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності [підручник] / П.М. Цибульов – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 124 с.
15. Потоцький М.Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні: монографія / М.Ю. Потоцький. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2014. – 620 с.
16. Бошицький Ю.Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання //Часопис Київського університету права, 2013. – № 1. – С. 213-218.
17. Н.О. Кузнецова, О.Л. Кохановська. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Право України. – 2011. – №3. – С. 21-29.